

การเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของตำบลปลาบ่า อำเภอรูงเรื่อ จังหวัดเลย
Improving in Capability of community Based tourism : the case study of
Tambon Plaba, Phu Ruea District, Loei Province

วิชัย มะลิตัน

E-mail: wich.mal@lru.ac.th

โทรศัพท์: 08-1058-9117

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมชุมชน 2) ศึกษากระบวนการในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอรูงเรื่อ จังหวัดเลย ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี การค้นหาความต้องการจำเป็นใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม ประชากรคือชาวบ้านตำบลปลาบ่า 3,475 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 356 คน ใช้การสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า PNI Modified ส่วนการศึกษากระบวนการในการเตรียมความพร้อม แบ่งออกเป็น 4 กระบวนการคือ 1) Decision Making : ใช้กระบวนการ AIC กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 24 คน 2) Implementation : ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research ; AR) กลุ่มเป้าหมาย 35 คน 3) Benefits : ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) กลุ่มตัวอย่าง 13 คน 4) Evaluation : ใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา (Data analysis) และค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่าความต้องการจำเป็นและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน โดยมีค่า PNI Modified อยู่ระหว่าง 0.29 - 0.93 ในด้านกระบวนการในการเตรียมความพร้อม ระยะที่ 1 Decision Making ระยะที่ 2 Implementation ระยะที่ 3 Benefits และระยะที่ 4 Evaluation พบว่าควรเตรียมความพร้อมใน 3 ด้านคือ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว 2) การเตรียมสินค้าชุมชน และ 3) การเตรียมความพร้อมบ้านพักหรือโฮมสเตย์

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม / การเพิ่มศักยภาพชุมชน / การท่องเที่ยวโดยชุมชน / ความต้องการจำเป็นในการท่องเที่ยว

Abstract

This research was conducted in Tambon Plaba, Phu Ruea District, Loei Province in order to 1) study the condition of improving community capability in local tourism; 2) study the process of improving community capability in local tourism. This research used mixed methods analysis consists of questionnaire, focus group, and workshop. According to Krejcie and Morgan's table, this research collected data in form of questionnaires from 356 samples of 3,475 population by simple random sampling. Then the data were analyzed by PNI Modified, \bar{x} , and SD. Focus group and workshop were used to understand the process of improving community capability for local tourism. This process is separated into 4 parts in Decision making, Implementation, Benefit, and Evaluation. The research found that Tambon Plaba needs to improve its local tourism in every dimension and the PNI Modified score is between 0.29-0.93. According to the focus group and the workshop, tourist attractions, local souvenirs, and homestays are the most urgent topics for Improving community capability in local tourism of Tambon Plaba.

Keywords: preparation / empowering communities / community-based tourism / Need assessment in tourism

ความนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย เฉพาะในปี 2562 รายได้จากการท่องเที่ยวเกินกว่าล้านล้านบาท หากแนวโน้มการเติบโตนี้จะทำให้ GDP และ GDH (Gross Domestic Happiness) ของประเทศสูงขึ้น แต่ก็มีผลกระทบรอบด้านอันส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวคือศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และจากแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDG) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ร่างแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ที่ล้วนให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมต่อภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นและรับมือได้กับความเสี่ยงทุกรูปแบบที่พร้อมจะเติบโตได้อย่างยั่งยืนและเน้นให้เป็นความเข้มแข็งที่เกิดจากภายใน และปรับตัวให้เข้ากับการท่องเที่ยววิถีใหม่อย่างกลมกลืน แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาดังกล่าวนับเป็นจุดต้นทางของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน ในขณะที่ Namfon (2018: Online) กล่าวถึงรัฐบาลคาดหวังว่าโมเดลเศรษฐกิจ BCG จะช่วยส่งเสริมภาคเกษตรกรรมที่เป็นสาขาหลักของประเทศที่ยังคงอยู่ในภาวะที่ยากลำบาก และจะผลักดันให้อุตสาหกรรมต่างๆ มาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบทางการเกษตรผ่านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และมีกระบวนการผลิตที่ไม่ทิ้งร่องรอยเสียหายให้กับประเทศ โดยการท่องเที่ยวจะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถช่วยเล่าเรื่องที่ให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของสินค้าและบริการได้ ซึ่งทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะต้องพยายามนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดี พร้อมทั้งจะต้องต่อยอดความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ให้เกิดการเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่เรียกว่าวิถีปกติใหม่ (New normal) ต้นทุนที่จะใช้ในการท่องเที่ยวได้มีโอกาสนในการฟื้นฟูให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization : UNWTO, 2016) ได้คาดการณ์ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวในอาเซียนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 123 ล้านคน ภายในปีพ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) และ 187 ล้านคนภายในปีพ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) และการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้จะนำไปสู่ความกังวลในประเด็นความยั่งยืนในระยะยาวโดยเฉพาะประเด็นความยั่งยืนของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว การสร้างงานและการกระจายผลประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมจากการท่องเที่ยวไปสู่ผู้ที่มีรายได้น้อยอย่างเท่าเทียมภายในพื้นที่

การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เริ่มมีบทบาทที่สำคัญในหลายประเทศของอาเซียน จนนับเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยขับเคลื่อนการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาของอาเซียน ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงถูกจัดให้เป็น 1 ใน 12 สาขาที่ถูกเร่งรัดการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกัมพูชา ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยและในขณะเดียวกันการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ปรับบทบาทไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความสมดุลและยั่งยืน แต่ยังคงอาศัยองค์ความรู้ที่นำไปสู่กระบวนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของต้นทุนที่หลากหลายในชุมชน เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลเฉพาะพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับ Northeast Isan Rajabhat University Network Group. (2020) ที่ได้มีการทบทวนสถานภาพและผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วงที่ผ่านมาและประเมินผลกระทบของสภาพแวดล้อมและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปที่คาดว่าจะกระทบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตของภาคอีสานตอนบนในระยะ 5 ปีที่พบว่าจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยแบบบูรณาการอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ Seri (WWW.Phongpit.com : 2020) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวใหม่ (New tourism) ที่มีข้อจำกัดในการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่แบบเดิมต้องมีการจัดการใหม่ให้เป็นกลุ่มเล็กลง รักษาระยะห่างได้ง่ายขึ้น หันไปเน้นจุดเด่นของการท่องเที่ยวไทยผ่านความมีอัตลักษณ์ มีเสน่ห์ บริการดี ยิ้มแย้มแจ่มใส การท่องเที่ยวจึงควรเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้มาก การท่องเที่ยวแนวเศ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีหลากหลายมากมายทั้ง พุงนา ป่าเขา ท่องเที่ยวชมนกชมไม้ชมสัตว์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชนที่นำคนคืนสู่วิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ คีนสุรากเหง้า สัมผัสตรงกับของจริงจะเกิดประโยชน์กับทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนเป็นอย่างดี

จังหวัดเลยกำหนดวิสัยทัศน์ว่าเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองแห่งการท่องเที่ยวการค้าและการลงทุนภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมเป็นแหล่งผลิตโอโซนอันดับต้นของประเทศ โดยเฉพาะตำบลปลาปาก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและลาดชัน มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 54.25 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านปลาปาก บ้านสองคอน บ้านกลาง บ้านโป่งกวาง บ้านตาดसान บ้านหินสอ และบ้านน้ำทบ มีครัวเรือนทั้งหมด 1,101 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 3,475 คน จากข้อมูลการประเมินศักยภาพตำบลตามโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย หรือ U2T) พบว่าทุกหมู่บ้านมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำตกและเป็นแหล่งต้นน้ำป่าสัก ชาวบ้านมีความสามัคคี มีผู้นำที่คอยประสานงานติดต่อข่าวสารในส่วนราชการและกระจายข่าวให้ชาวบ้านได้ทราบอย่างทั่วถึงและยัง

สามารถปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ต่างๆได้ ตลอดจนสนับสนุนและพร้อมในการมีส่วนร่วมกับโครงการที่สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นได้ แต่จากรายงานการจัดทำสถานภาพตำบล (Tumbol Profile) (2564 : 13-15) พบว่าตำบลปลาบ่ายังต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นเมืองรองให้เชื่อมต่อกับงานบุญประเพณีผีตาโขนในอำเภอด่านซ้ายและการขึ้นพักผ่อนบนยอดภูเรือ ผ่านการเข้าเยี่ยมชมศูนย์ทดลองเกษตรที่สูงภูเรือ การปลูกพืชเมืองหนาว เช่น แปลงโอคาโตคุณภาพดี แปลงมะคาเดเมียขนาดใหญ่หรือแม้แต่การเป็นแหล่งปลูกแก้วมังกรทั้งแบบเหลืองอิสราเอล แบบแดงเวียดนาม แบบน้ำเงินไพลิน เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำจนเป็นปกติวิสัยที่เรียกว่าวิถีชุมชน แต่แค่เพียงขาดการเตรียมความพร้อมให้ชุมชนเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะนำไปสู่การพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาด้วยกระบวนการแบบ Soft power ที่เป็นดั่งพลังเงียบแต่มีประสิทธิภาพสูง ดังนั้นการวิจัยเรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย ผู้วิจัยจึงใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ที่เน้นการเตรียมความพร้อมในทุกระดับเพื่อให้สามารถผลักดันงานพัฒนาชุมชนที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดความต้องการจำเป็น

ความต้องการจำเป็นคือลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปหรือสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นลักษณะของที่มีความจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองต่อความต้องการโดย Suwimol (2005) ได้ให้ความหมายของความต้องการจำเป็นไว้แบ่งตามมุมมองได้ 2 มุมมองคือ 1) มุมมองทางจิตวิทยา มุมมองนี้ได้รับอิทธิพลสำคัญ และมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีความต้องการจำเป็นของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) โดยแบ่งความต้องการจำเป็น ออกเป็น 5 ระดับชั้น โดยความต้องการจำเป็นใน 4 ชั้นแรกจัดอยู่ในประเภทความต้องการจำเป็นที่บกพร่อง หรือขาดแคลน (Deficit Needs: D –Needs) กล่าวคือเป็นความต้องการจำเป็นที่หากยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะยังคงอยู่ในสภาวะที่ขาดแคลน 2) มุมมองทางการประเมิน ตามมุมมองนี้การประเมินยังได้จำแนกความต้องการจำเป็นไว้หลากหลาย แต่ปรากฏชัดเจน สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกมองว่า ความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่าง (Discrepancy) และกลุ่มที่สองมองว่า ความต้องการจำเป็นคือประโยชน์ที่ได้รับ (Benefits) ดังนั้นความต้องการจำเป็นนั้นจึงมุ่งไปยังสิ่งที่ต้องการ หรือสิ่งที่พึงปรารถนาเพื่อที่จะนำมาจัดช่องว่างที่เกิดขึ้น (Solution) โดยในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นนั้นมีวิวัฒนาการคือ ระยะที่ 1 เป็นการหาค่าเฉลี่ยจากค่าความคาดหวังลบด้วยสภาพจริง ซึ่งจะพิจารณาจากผลต่างของค่าเฉลี่ย แต่มีข้อจำกัดคือหากความคาดหวังสูง สภาพจริงอาจจะต่ำผลที่ได้จะทำให้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ระยะที่ 2 ดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) ซึ่งพยายามแก้ไขปัญหาดูอ่อนจากระยะที่ 1 ด้วยการเพิ่มความคาดหวังเข้าไปในสมการ ทำให้ผลที่ได้มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของการศึกษา แต่ช่วงพิสัยจะมีความกว้างทำให้เกิดการเปรียบเทียบยาก และต่อมาใน ระยะที่ 3 เป็นวิธีการหาค่าผลต่างของค่าเฉลี่ยจากความคาดหวังลบด้วยสภาพจริงแล้วหารด้วยความคาดหวัง ทั้งนี้เพื่อป้องกันขาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่อยู่ในช่วงที่กว้างเกินไปและสามารถปรับใช้ในเชิงเปรียบเทียบจากระดับสภาพที่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม (Nongluck and Suwimon ,2007:279) ผู้วิจัยใช้สูตรความต้องการจำเป็นในระยะที่ 3 เพื่อค้นหา Scope of needs assessment ในลักษณะเฉพาะความต้องการจำเป็น (Needs Identification) เพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การเผยแพร่ ส่วน Level of needs assessment นั้นจะเน้นไปที่ระดับ Micro level เพื่อกำหนดระดับความต้องการจำเป็นสำหรับกลุ่มชุมชนเท่านั้น ส่วน Type of assessment จะเป็นความต้องการในลักษณะของการจัดเก็บข้อมูลตามวิธีการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ความต้องการที่จำเป็นที่แท้จริง

2) แนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชน

แนวคิดกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาหรือที่เรียกว่า “การพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom up Development) จัดว่าเป็นการพัฒนาที่เน้นประชาชนและชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของการพัฒนาเป็นผู้คิด ผู้กำหนดทิศทางและทำการพัฒนาด้วยตนเอง มีกระบวนการตัดสินใจใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดของ Naratchon

(2015) Wirat (2008) Thanakorn (2012) Patcharin (2013) และ Mett (2013) ที่กล่าวถึงกระบวนการในการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่ให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชน กลุ่มหรือองค์กรชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีโอกาสได้ร่วมกันในการพึ่งพาอาศัยกัน และจะก่อให้เกิดศักยภาพอย่างล้นเหลือที่จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ผ่านพลังทางสังคม ทูทางสังคม และเครือข่ายทางสังคมด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981) ที่ได้รวบรวมเอาความต้องการที่จำเป็นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในงานพัฒนาจากกระบวนการมีส่วนร่วมในหลากหลายสาขามา กำหนดเป็นรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ ระยะเวลาที่ 1 Decision Making : การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ระยะเวลาที่ 2 Implementation : การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด ระยะเวลาที่ 3 Benefits : การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนนี้นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ระยะเวลาที่ 4 Evaluation : การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยการมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation)

ผู้วิจัยใช้แนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการในการวิจัยจากระยะที่ 1 ไปถึงระยะที่ 4 ในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยในแต่ละระยะนั้นจะมีการใช้วิธีการวิจัยที่แตกต่างกันที่จะนำไปสู่การค้นหาคำตอบได้อย่างเหมาะสม โดยในระยะที่ 1 Decision Making : ใช้วิธีการ Appreciation Influence Control : AIC ,ระยะที่ 2 Implementation : ใช้วิธีการ Action Research : AR ระยะที่ 3 Benefits : ใช้วิธีการ Focus group discussion : FGD และระยะที่ 4 Evaluation : ใช้วิธีการ Workshop

3) แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism : CBT)

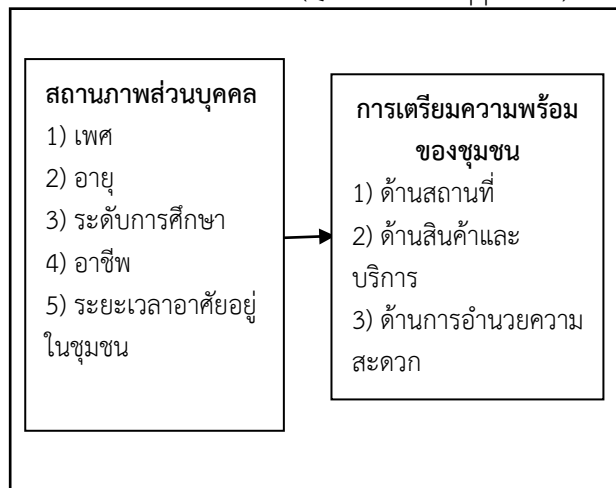
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการอธิบายถึงความหมาย ความสำคัญและการนำไปใช้ประโยชน์ที่จะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาชุมชนที่สำคัญของไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Choibamroong (2021) ที่ได้กล่าวถึง CBT Re-Design แนวคิดพัฒนา ‘การท่องเที่ยวโดยชุมชน’ สู่ความยั่งยืน รับโอกาสหลังวิกฤตผ่านพ้น ซึ่ง CBT หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) กับ CT หรือการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) นั้นต่างมีความเกาะเกี่ยวใกล้ชิดกันอยู่ แต่จะแตกต่างกันที่บทบาทของชุมชน รัฐบาลใช้คำว่าการท่องเที่ยวชุมชนเพราะมองชุมชนเป็นสินค้าและบริการที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมจึงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการมาช่วยพัฒนา ดังนั้นหัวใจของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องมีสิทธิการบริหารฐานทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขา จึงเป็นการพัฒนาที่ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในแง่ของทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น และยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาให้ชุมชนเติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน และการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวนั้นต้องวิเคราะห์ระบบการท่องเที่ยว (Tourism System) ว่ามีรูปแบบ 1) วิเคราะห์ให้ได้ว่านักท่องเที่ยวมาจากที่ใด 2) สถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเป็นแบบใด เป็นจุดหมายปลายทาง หรือ จุดแวะพัก หรือไม่ อย่างไร สอดคล้องกับแนวคิดของ The Thailand Community Based Tourism Institute (CBT-I) (2554:9-10) ที่กล่าวว่าว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นเหมือนดาบสองคมคือเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยง หากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่ดี (Preparation) หรือขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation) รวมทั้งการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ (Process) แล้วโอกาสในความล้มเหลวและแตกแยกของคนในชุมชนก็มีสูงตามไปด้วย การเตรียมความพร้อมชุมชนจึงเป็นสาระสำคัญเพื่อค้นหาศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถของคนทำงาน กลุ่มท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ โดยไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจเกิดขึ้นมาจากความต้องการของชุมชน แต่การดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนมักจะมีหน่วยงาน อาทิ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐเป็นพี่เลี้ยง เครื่องมือที่ใช้หากเป็นนักวิชาการก็อาจจะใช้งานวิจัยเป็นจุดตั้งหลัก และหากเป็นหน่วยงานก็จะวางเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับและใช้งานพัฒนาเป็นตัวขับเคลื่อน ผ่านกลุ่มแกนนำที่จะทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นทีมในการทำงาน เพื่อให้การเตรียมความพร้อมเป็นการตอบปัญหาและความต้องการของชาวบ้านไม่ใช่ให้นักวิชาการหรือนักพัฒนาจากภายนอก การเตรียมความพร้อมเป็นจุดเริ่มต้นที่หากเริ่มต้นที่ดีก็จะทำให้งานมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการดึงเอาศักยภาพของชุมชนที่มีมาใช้ประโยชน์ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมและจัดการตนเองของชุมชนที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งในงานพัฒนาชุมชนและสร้างความเกาะเกี่ยวทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ร่วมกันอย่างเหนียวแน่นและที่สำคัญการเตรียมความพร้อมนั้นนับได้ว่าเป็นความสำคัญมากเพราะถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นหรือก่อราก สร้างฐาน หากพบความผิดพลาดก็จะสามารถวางแผนแก้ไขปัญหาค้น ผู้วิจัยนำแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้เพื่ออธิบายถึงความหมายที่จำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน

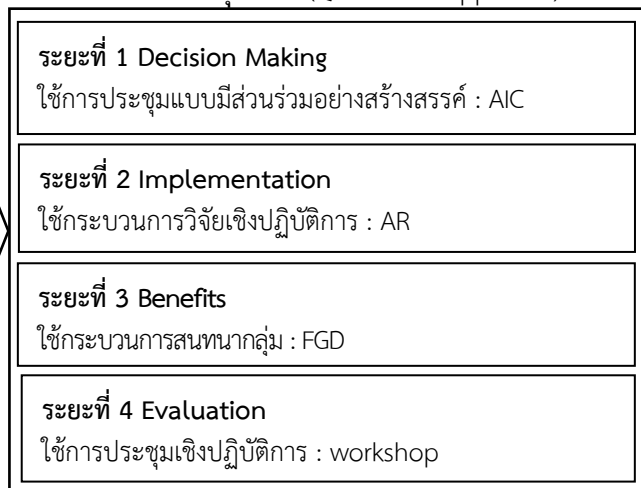
กรอบการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed method) โดยอาศัยผลการวิจัยแต่ละอย่างมาใช้ให้ต่อเนื่องกันในหลากหลายวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) ด้วยแนวคิดความต้องการจำเป็นให้เห็นความต้องการที่สำคัญเพื่อเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และส่งต่อข้อมูลให้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ด้วยแนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชนและแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่จะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลที่ตรงที่สุด ต้องการข้อค้นพบที่มีความแม่นยำหรือความถูกต้องและเชื่อถือได้ (Accuracy , Validity , Reliability) จึงกำหนดกรอบการดำเนินการวิจัยดังนี้

กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach)

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach)

การเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาปาก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

ภาพที่ 1 กรอบการดำเนินการวิจัยการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งนำผลการวิจัยไปสู่ภาคปฏิบัติจริงเพื่อให้ได้ผลที่ตรงที่สุด ต้องการข้อค้นพบที่มีความแม่นยำหรือความถูกต้องและเชื่อถือได้ โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณนำแล้วตามด้วยวิธีการตรวจสอบผลการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามกระบวนการพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายวิธีทั้ง การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control : AIC) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion : FGD) และวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากรคือประชาชนที่มีรายชื่อตามข้อมูลทะเบียนราษฎร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปลาปาก อำเภอภูเรือ จำนวน 3,475 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่างคือการหากลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ R.V.Krejcie and D.W.Morgan กำหนดให้ค่าคลาดเคลื่อนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 (Boonchom 2013:43) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยการนำรายชื่อผู้ที่มีรายชื่อการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครั้งล่าสุดมาวางเรียงต่อกันแล้วหาค่าอันตรภาคเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 356 คน แล้วหาค่าสัดส่วนตามพื้นที่เพื่อให้เกิดการกระจายที่เหมาะสม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

	จำนวนครัวเรือน	ประชากร		รวม (คน)	กลุ่มตัวอย่าง		รวม (คน)
		ชาย (คน)	หญิง (คน)		ชาย (คน)	หญิง (คน)	
หมู่ 1 บ้านปลาบ่า	312	503	501	1,004	52	52	104
หมู่ 2 บ้านสองคอน	108	159	200	395	16	21	37
หมู่ 3 บ้านกลาง	219	377	368	745	39	38	77
หมู่ 4 บ้านโป่งกวาง	122	167	152	319	17	16	33
หมู่ 5 บ้านตาตสาน	108	194	182	376	20	19	39
หมู่ 6 บ้านหินสอ	122	169	140	379	18	14	32
หมู่ 7 บ้านน้ำทบ	110	171	156	327	18	16	34
รวม	1,101	1,776	1,699	3,475	180	176	356

ที่มา : ข้อมูลทะเบียนราษฎร์องค์การบริหารส่วนตำบลปลาบ่า อำเภอภูเรือ, 2564

2) กลุ่มเป้าหมาย

2.1) กลุ่มเป้าหมาย **ระยะที่ 1** เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อค้นหาการเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control : AIC) ใช้ระยะเวลา 2 วันระหว่างวันที่ 5 – 6 ตุลาคม 2564 โดยกำหนดให้ 1) กลุ่มผู้สนใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัย 14 คน (ชุมชนละ 2 คน) และผู้นำชุมชน 7 คน ทีมผู้ช่วยนักวิจัย 3 คน และวิทยากรกระบวนการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบานาน่าแลนด์ โดยคุณลักษณา แสนบุงค้อ

2.2) กลุ่มเป้าหมาย **ระยะที่ 2** เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ดำเนินการระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2564 - พฤษภาคม 2565 ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) กลุ่มผู้เข้าร่วมได้แก่ 1) กลุ่มผู้สนใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัย 14 คน (ชุมชนละ 2 คน) และผู้นำชุมชน 7 คน ทีมผู้ช่วยนักวิจัย 3 คน

2.3) กลุ่มเป้าหมาย **ระยะที่ 3** เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อค้นหาแนวทางการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการทั้งทางบวกและทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion : FGD) โดยการเชิญตัวแทนกลุ่มจักสาน ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตน้ำขิง ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนกลุ่มรถอีแต๋ม ตัวแทนกลุ่มผู้ปลูกแก้วมังกร ตัวแทนผู้ปลูกมะคาเดเมีย ผู้นำหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน และตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกลาง รวมทั้งหมด 13 คน ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการ จัดกิจกรรมขึ้นในเดือน มิถุนายน - สิงหาคม 2565 ณ วัดบ้านหินสอ

2.4) กลุ่มเป้าหมาย **ระยะที่ 4** เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อค้นหาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 10 คะแนน ด้วยวิธีประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) กลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มผู้สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวม 30 คน จาก 6 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการ จัดกิจกรรมขึ้นในเดือน กันยายน - ตุลาคม 2565 ณ วัดบ้านหินสอ

3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1) การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามโดยในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น (Realistic Condition & Expectation Condition) แบบประมาณค่าโดยใช้เกณฑ์กำหนดน้ำหนักคะแนนและมาตราประมาณค่า 5 ระดับ หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Reliability)

โดยวิธีของ Cronbach ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายที่ระดับ 0.898 กำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนตามวิธีของ Boonchom, S. (2013: 121) มี 5 ระดับ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติด้วยค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูล จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการจัดกระบวนการกลุ่มเพื่อค้นหาประเด็นสำหรับการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกุเรือ จังหวัดเลย

3.2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.2.1) เครื่องมือในระยะที่ 1 เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาการเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนดำเนินการในเดือนตุลาคม 2564 ใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control : AIC) ใช้เครื่องมือคือประเด็นการประชุมในกระบวนการ A1, A2, I1, I2, C1, C2 หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน และด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 คน

3.2.2) เครื่องมือในระยะที่ 2 เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2564 - พฤษภาคม 2565 ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) ใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน และด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 คน

3.2.3) เครื่องมือในระยะที่ 3 เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มผลประโยชน์ของโครงการทั้งทางบวกและทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion : FGD) จัดกิจกรรมขึ้นในเดือน มิถุนายน - สิงหาคม 2565 ใช้เครื่องมือคือประเด็นสนทนากลุ่ม หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน และด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 คน

3.2.4) เครื่องมือในระยะที่ 4 เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 10 คะแนน จัดกิจกรรมขึ้นในเดือน กันยายน-ตุลาคม 2565 ด้วยวิธีประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) วัดและประเมินด้วยเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ อพท.

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

1) ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกุเรือ จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981) ที่กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 4 อย่างมากำหนดเป็นข้อคำถามถึงรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวของตำบลปลาบ่า

ที่	รายการ	สภาพปัจจุบัน (D)			สภาพที่คาดหวัง (I)			ค่า PNI	ลำดับ
		\bar{X}	SD	แปลผล	\bar{X}	SD	แปลผล		
ด้านสถานที่ท่องเที่ยว									
1	ชาวบ้านมีการสวดสวดดูแล และดูแลรักษา สภาพ แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่เป็น สาธารณประโยชน์อยู่อย่างสม่ำเสมอ	2.88	0.74	ปานกลาง	4.82	0.42	มากที่สุด	0.58	10
2	ในหมู่บ้านมีการส่งเสริมและ ให้ความรู้แก่ ชาวบ้านเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2.75	0.14	ปานกลาง	4.64	0.21	มากที่สุด	0.69	6
3	ในหมู่บ้านมีการ ช่วยกันดูแลระบบความสะอาด ในหมู่บ้านและไม่เคยปล่อยปละละเลย	2.66	1.02	ปานกลาง	4.55	0.41	มากที่สุด	0.62	8
4	มีการช่วยกันรักษาความสมบูรณ์และความ สวยงามของธรรมชาติในสถานที่ท่องเที่ยว	3.14	0.17	ปานกลาง	4.71	0.26	มากที่สุด	0.55	11
5	นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และได้สัมผัส ประสบการณ์ที่น่าประทับใจ	3.09	0.31	ปานกลาง	4.63	0.29	มากที่สุด	0.54	12
	รวมด้านสถานที่ท่องเที่ยว	2.90	0.47	ปานกลาง	4.67	0.32	มากที่สุด	0.61	

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวของตำบลปลาบ่า (ต่อ)

ที่	รายการ	สภาพปัจจุบัน (D)			สภาพที่คาดหวัง (I)			ค่า PNI	ลำดับ
		\bar{X}	SD	แปลผล	\bar{X}	SD	แปลผล		
ด้านสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว									
1	มีแผนที่แสดงที่เกี่ยวข้องที่สามารถบอกข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวได้ดี	3.29	0.12	ปานกลาง	4.76	0.34	มากที่สุด	0.45	13
2	มีการสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้าย/ สัญลักษณ์ การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ	2.84	0.13	ปานกลาง	4.58	0.52	มากที่สุด	0.61	9
3	มีห้องน้ำ - ห้องสุขา ที่สะอาด/ เพียงพอ/ สะดวกต่อการใช้งาน	2.73	0.18	ปานกลาง	4.86	0.58	มากที่สุด	0.78	4
4	มีสินค้าประจำชุมชนที่พร้อมขาย จำหน่าย แจกนักท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ	2.69	0.95	ปานกลาง	4.57	0.50	มากที่สุด	0.70	5
5	มีจุดเช็คอินสำหรับนักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกได้อย่างสวยงาม ปลอดภัย	2.51	1.01	น้อย	4.59	0.50	มากที่สุด	0.83	3
	รวมด้านสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว	2.83	0.48	ปานกลาง	4.67	0.49	มากที่สุด	0.66	
ด้านการอำนวยความสะดวก ที่พัก โฮมสเตย์									
1	ในแต่ละหมู่บ้านสามารถจัดให้มีสถานที่สำหรับจอดรถอย่างเพียงพอ เหมาะสม สะดวก ปลอดภัย	2.73	0.47	ปานกลาง	4.62	0.70	มากที่สุด	0.69	6
2	มีที่พัก โฮมสเตย์ในแต่ละหมู่บ้านอย่างเพียงพอและมีความเหมาะสมในแต่ละจุดท่องเที่ยวตรงตามสถานที่	2.46	0.94	น้อย	4.74	0.06	มากที่สุด	0.93	1
3	มีอาหารพื้นถิ่น ชุดเซทอาหาร ที่มีความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง	2.80	0.47	ปานกลาง	4.66	0.56	มากที่สุด	0.66	7
4	มีนักสื่อความหมายของแต่ละหมู่บ้านที่พร้อมที่จะรองรับการท่องเที่ยวหรือพร้อมที่จะรับการอบรมเสริมความรู้	3.49	0.50	มาก	4.49	0.24	มากที่สุด	0.29	14
5	มีบ้านพัก โฮมสเตย์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างหมู่บ้านในตำบลปลาบ่า	2.39	1.16	น้อย	4.59	0.43	มากที่สุด	0.92	2
	รวมด้านสถานที่ท่องเที่ยว	2.77	0.71	ปานกลาง	4.62	0.40	มากที่สุด	0.67	
	รวมทั้งหมด	2.83	0.55	ปานกลาง	4.65	0.40	มากที่สุด	0.65	

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน โดยมีค่า PNI_{Modified} อยู่ระหว่าง 0.29 - 0.93 ซึ่งมีค่าปานกลางจนถึงระดับมากที่สุด พิจารณาภาพรวมทั้งหมดพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$, SD. = 0.55) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสถานที่ท่องเที่ยว พบในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$, SD. = 0.47) ด้านสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว พบในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$, SD. = 0.48) ด้านการอำนวยความสะดวก ที่พัก โฮมสเตย์ พบในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.77$, SD. = 0.71) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การมีที่พัก โฮมสเตย์ในแต่ละหมู่บ้านอย่างเพียงพอและมีความเหมาะสมในแต่ละจุดท่องเที่ยวตรงตามสถานที่ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดเป็นลำดับแรก มีค่า PNI_{modified} 0.93 รองลงมาได้แก่ การมีที่พัก โฮมสเตย์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างหมู่บ้านในตำบลปลาบ่า มีค่า PNI_{modified} 0.92 และการมีจุดเช็คอินสำหรับนักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกได้อย่างสวยงาม ปลอดภัย มีค่า PNI_{modified} 0.83 ตามลำดับ

2) ผลการศึกษากระบวนการในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย การวิจัยขั้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาและกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลปลาบ่า อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ผลการวิจัยมีดังนี้

2.1) **ระยะที่ 1 Decision Making : การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** โดยในกระบวนการตัดสินใจในขั้นตอนนี้นั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะได้ค้นหาความต้องการและจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนรับการท่องเที่ยว โดยที่ประชุมเสนอว่าความต้องการลำดับที่ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้พร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวโดย

ชุมชน ได้แก่ น้ำตกปลาป่า สวนแก้วมังกร สวนแมคะคาเดเมีย กลุ่มอาชีพแต่ละหมู่บ้าน เป็นต้น 2) การเตรียมสินค้าชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเป็นสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิตทั้งหมด และ 3) การเตรียมความพร้อมบ้านพักหรือโฮมสเตย์เอาไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักค้างคืน หลังจากนั้นได้ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเลือกรูปแบบการดำเนินงานโครงการและผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบในแต่ละโครงการ ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเพื่อให้พร้อมดำเนินการทั้งนี้มีการสัมภาษณ์ นายวุฒิชัย พรหมมานอก ผู้ใหญ่บ้านหินสอ กล่าวว่า “การประชุมแบบนี้ดีมาก มีคนหลายกลุ่มจากหลายหมู่บ้านมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยวที่ทางอาจารย์จากราชภัฏมาร่วมกับทางบ้านหินสอไว้ สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างดี เพราะตอนนี้บ้านหินสอได้เตรียมไว้ส่วนหนึ่งแล้ว ถ้าหมู่บ้านอื่นเตรียมความพร้อมแล้วจะทำให้ภาพรวมทั้งตำบลพร้อมรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี...” (สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2564) สอดคล้องกับ นายสุทธัย ศรีบุรินทร์ กำนันตำบลปลาป่าผู้เข้าร่วมกระบวนการกล่าวว่า “...การประชุมวันนี้ทำให้เห็นความตั้งใจของชาวบ้าน ความสนใจที่จะพัฒนาครอบครัวด้วยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาร่วมกันของแต่หมู่บ้าน นับเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดีเพราะเมื่อไหร่ที่โควิดเริ่มหายไป นักท่องเที่ยวเริ่มออกมาบ้านเราจะได้มีรายได้มากขึ้น...” (สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2564) และสอดคล้องกับนายสิริภพ สีทาสังข์ ผู้สนใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้เสนอความเห็นว่าการเตรียมความพร้อมตามมติที่ประชุมครั้งนี้มีความเหมาะสมกับหมู่บ้านดีมาก เพราะถ้าทำได้หมดจะทำให้หมู่บ้านมีความพร้อมทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยว สินค้าชุมชนที่จะนำมาสนับสนุนการท่องเที่ยวและที่พักของนักท่องเที่ยว แต่ที่เป็นห่วงคือความต่อเนื่องของราชภัฏจะมาช่วยต่อหรือเปล่า ไม่อยากให้มาส่งเสริมแล้วหายไป อย่างน้อยกลับมาให้กำลังใจก็ยังดี...” (สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2564) ดังภาพ

ภาพที่ 2 กระบวนการ AIC ด้านการเตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ที่มา : น.ส.สิรินัฐ สมสา, 2564

2.2) ระยะเวลาที่ 2 Implementation : การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนี้เป็นส่วนที่ดำเนินการจากระยะที่ 1 โดยเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2564 - พฤษภาคม 2565 ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research ; AR) ผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านดำเนินการบางส่วนที่สามารถดำเนินการได้ หมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน เนื่องจากบางเวลามีการระบาดของโควิด 19 ทำให้มีการหยุดในช่วงเวลาหนึ่งก่อนแล้วค่อยมาดำเนินการต่อ มีกระบวนการคือ ขั้นที่ 1 การอบรมการจัดการที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน วิทยาการโดย ดร.ธนภุต ภัทรธรรณ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) และหัวข้อการเป็นนักสื่อความหมายในชุมชน วิทยาการโดย ดร.สุรยุทธ สุระท้าว ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดเลย ในนามกลุ่มงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนและประธานกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลชัยพฤกษ์ ขั้นที่ 2 ดำเนินการทดลองท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยผู้วิจัยและนักศึกษาสาขาวิชาวิชาการพัฒนาชุมชนบางส่วนได้สวมบทบาทเป็นนักท่องเที่ยว ทดลองท่องเที่ยวเป็นระยะเวลา 1 วัน ผลการวิจัยพบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยว คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านได้กำหนดจุดท่องเที่ยวและจุดเช็คอินสำหรับถ่ายรูป การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวก ปลอดภัยตลอดการเดินทาง ด้านสินค้าชุมชนและการต้อนรับนักท่องเที่ยว พบว่าปัจจัยในการผลิตทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่หาได้จากชุมชน อาทิ กระเป๋จากไม้ไผ่ วุ้นจากแก้วมังกร ขนมาจากมะคาเดเมีย น้ำขิงพร้อมดื่ม เป็นต้น มีเพียงพอต่อการผลิตและนำไปใช้ประโยชน์ และด้านการเตรียมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ พบว่าบ้านที่อาสาสมัครเป็นตัวอย่างในการเป็นตัวอย่าง

ครั้งนี้ยังไม่เข้าใจในการให้บริการนักท่องเที่ยว ไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ถูกจังหวะและยังรู้สึกกลัว เกรงใจ นักท่องเที่ยวทั้งนี้ก็มีผลการสัมภาษณ์ นายวุฒิชัย พรหมนอก ผู้ใหญ่บ้านหินสอ กล่าวว่า “...ที่หมู่บ้านมีกลุ่มจักสานสามารถสานได้หลายอย่าง ส่วนมาจะผลิตตามที่ถูกคำสั่งมากกว่า ส่วนบ้านพักนักท่องเที่ยวที่นั่นเจ้าของบ้านยังมีมือใหม่ครับ ต้องให้มีการทดสอบอีกหลายๆ รอบน่าจะพร้อมกว่านี้มาก...” สอดคล้องกับ นายใจ วังศิริ ผู้ใหญ่บ้านบ้านกลาง “บ้านกลางเคยมีกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน มีประสบการณ์รับนักท่องเที่ยวมาเยอะ แต่แหล่งท่องเที่ยวพวกนี้โดนปิด การทดลองเที่ยวครั้งนี้ทางหมู่บ้านมีปัญหาเรื่องที่พักที่จอดรถมากกว่า เพราะไม่มีพื้นที่ในการจอดจำนวนมากจริงๆ...” และนายวีระชัย โกหาจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านโป่งขวาง กล่าวว่า “...วัตถุดิบสำหรับทำผลิตภัณฑ์มีมากทั้งเชิง แก้วมังกร มะคาเดเมีย สามารถนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ แต่การเป็นจุดถ้ายูยังต้องเตรียมอีกมาก ที่ต้องการพัฒนาคือสะพานไม้เดินไปถ้ายูเพราะตอนนี้ใช้ทางเดินธรรมชาติ ไม่เหมาะสมมากในฤดูฝน...” ดังภาพ

ภาพที่ 3 การอบรมและการทดลองเที่ยวในพื้นที่จริง
ที่มา : นางสาวโอบนิธิ จันทะเมธิ, 2565

2.3) ระยะที่ 3 Benefits : การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อค้นหาแนวทางการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการทั้งทางบวกและทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์และเป็นโทษต่อหมู่บ้านและชาวบ้านด้วย ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้พร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ น้ำตกปลาป่า สวนแก้วมังกร สวนแมคาเดเมีย กลุ่มอาชีพแต่ละหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากว่าความอยู่รอดปลอดภัยของหมู่บ้านจะขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นที่ต่างก็มีความเชื่อมโยงและผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ดังนั้นแล้วการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการสื่อสารที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านได้ และมีการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ได้ และก่อให้เกิดการแสวงหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเหมือนกรณีบ้านกลางที่ถูกสั่งให้งดกิจกรรมท่องเที่ยวเพราะเป็นพื้นที่ป่าสงวน 2) ด้านการเตรียมสินค้าชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งล้วนแต่เป็นสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิตทั้งหมด การท่องเที่ยวนี้เป็นการดึงนักท่องเที่ยวมาเรียนรู้เอกลักษณ์หมู่บ้าน

โดยสิ่งที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวคือการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกับบนฐานวัฒนธรรมเดิม มีจุดดึงดูดคือวิถีชีวิต (Way of life) ที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริมที่สามารถนำรายได้ไปสู่การพัฒนาทั้งเรื่องของรายได้ การออม สวัสดิการ หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลานได้ โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีชีวิตแบบเดิมหรือสร้างทางเลือกอื่นขึ้นมาได้ ในการสร้างอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการสร้างงานที่หลากหลายให้กับคนในหมู่บ้าน แต่ผลจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้เสริม กลับทำให้ชาวบ้านไม่คิดที่จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดการพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และให้ชาวบ้านดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อไปแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ และ3) การเตรียมความพร้อมบ้านพักหรือโฮมสเตย์เอาไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักค้างคืน ซึ่งถือได้ว่าเป็นความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตน ผ่านความร่วมมือและความสามัคคีของคนในหมู่บ้านร่วมกัน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการคงอยู่และเข้มแข็งของหมู่บ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับคนในหมู่บ้านในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก เกิดความเชื่อมั่นให้คนในหมู่บ้านในการนำเสนอ ตัวตนของหมู่บ้านกับนักท่องเที่ยวจากภายนอก ดังนั้นการนำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษา กับ “คนนอก” ด้วย ดังภาพ

ภาพที่ 4 แสดงการจัดกระบวนการสนทนากลุ่ม
ที่มา : นางสาวสิริรัฐ สมสา, 2565

2.4 ระยะที่ 4 Evaluation : การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

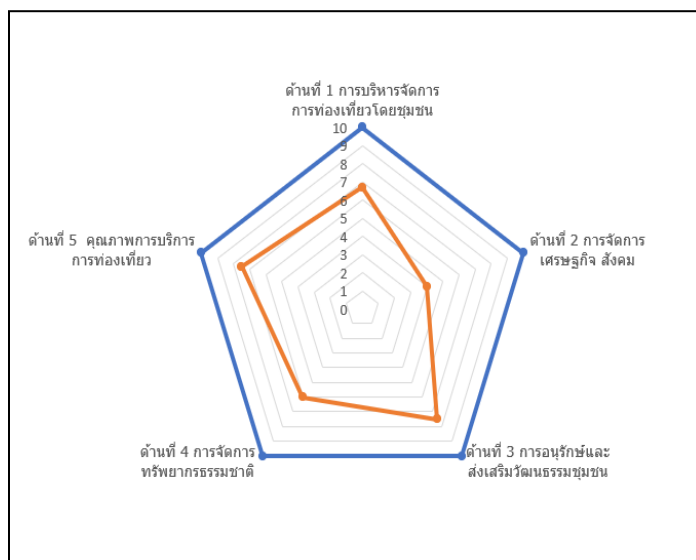
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทีมวิจัยได้ใช้แบบประเมินของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) ที่ใช้ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 10 คะแนน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การประเมินตามแบบประเมินของ อพท.

ด้านที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (คะแนนเต็ม 10)	ทำแล้วบางส่วนแต่ยังไม่ครอบคลุม
ผลรวม = (จำนวนข้อที่ทำแล้ว (10) × 0.67) = 6.70	
ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต (คะแนนเต็ม 10)	กำลังขยายแนวความคิด
ผลรวม = (จำนวนข้อที่ทำแล้ว (2) × 2.00) = 4.00	
ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (คะแนนเต็ม 10)	ทำบางส่วนที่เริ่มเห็นภาพแล้ว
ผลรวม = (จำนวนข้อที่ทำแล้ว (3) × 2.50) = 7.50	
ด้านที่ 4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม (คะแนนเต็ม 10)	ทำแล้วแต่ยังไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน
ผลรวม = (จำนวนข้อที่ทำแล้ว (3) × 2.00) = 6.00	
ด้านที่ 5 คุณภาพการบริการการท่องเที่ยว (คะแนนเต็ม 10)	ทำแล้วและบางส่วนเริ่มเปิดรับได้
ผลรวม = (จำนวนข้อที่ทำแล้ว (6) × 1.25) = 7.50	

จากตารางที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน ด้านที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้คะแนน 6.70 คะแนน ด้านที่ 2 การจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ได้คะแนน 4.00 คะแนน ด้านที่ 3 การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดก

ทางวัฒนธรรมชุมชน ได้คะแนน 7.50 คะแนน ด้านที่ 4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ได้คะแนน 6.00 คะแนน และด้านที่ 5 คุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ได้คะแนน 7.50 คะแนน และเมื่อนำไปจัดเป็นกราฟเพื่อแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นจึงสามารถสรุปเป็นกราฟใยแมงมุมหรือ Radar Chart ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กราฟสรุปการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากภาพที่ 5 เป็นกราฟใยแมงมุมหรือ Radar Chart ที่แสดงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) พบว่าจุดเด่นของการเตรียมความพร้อมของชุมชนนั้นจะพบในด้านที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชน และในด้านที่ 5 ด้านคุณภาพการบริการและการจัดการท่องเที่ยว ส่วนด้านที่ 2 ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตยังมีคะแนนในระดับต่ำ เนื่องจากยังอยู่ในระหว่างดำเนินการและยังไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

1) ผลการศึกษาค้นหาความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย พบว่าในการเตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวของตำบลปลาบ่านั้นมีความต้องการจำเป็นทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนมีหน่วยงานภาครัฐคือสำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชน มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเมืองการบริหารส่วนตำบลปลาบ่าให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งในด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างดีจึงส่งผลต่อการรับรู้ถึงการปฏิบัติจริงและความคาดหวังต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัย Suriya and Watcharee (2564:115-130) ที่ศึกษานวัตกรรมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ไทยลาวเวียดนามภายใต้บริบทกลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ผลการวิจัยเส้นทางท่องเที่ยวภายในประเทศสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ภายใน 1 วันโดยเส้นทางท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นยังมีลักษณะของการเชื่อมโยงทั้งทางด้านเนื้อหาและด้านกายภาพให้เกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีจุดหมายปลายทางเดียวกันได้ โดยในการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องในประเด็นที่สามารถระบุความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่าและยังระบุขีดจำกัดของชุมชนว่ายังต้องเพิ่มในด้านการสื่อความหมาย การประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

2) ผลการศึกษาระบบการในการเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย ผลการวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย พบว่าในระยะที่ 1 Decision Making : พบว่าความต้องการลำดับที่ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้พร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การเตรียมสินค้าชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว 3) การเตรียมความพร้อมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ ระยะที่ 2 Implementation : พบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยวได้กำหนดจุดท่องเที่ยวและจุดเช็คอินสำหรับถ่ายรูป ด้านสินค้าชุมชนและการต้อนรับนักท่องเที่ยวปัจจัยในการผลิตทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่หาได้จาก

ชุมชน และด้านการเตรียมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ ระยะที่ 3 Benefits : พบว่า 1) การเตรียมสถานที่ท่องเที่ยว 2) การเตรียมสินค้าชุมชน 3) การเตรียมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ ระยะที่ 4 Evaluation : พบว่าด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนและด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว พบมากที่สุดที่คะแนน 7.50 สอดคล้องกับ Nattaporn and Onusa (2020) ที่ศึกษาเรื่องจากภูมิปัญญาพื้นบ้านสู่ร้านอาหารเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีราชา จังหวัดสุโขทัยและชุมชนบ้านวังวน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ที่พบว่าการจัดร้านอาหารเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวนอกจากมีส่วนสำคัญในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน อาหารพื้นบ้านยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษผ่านเรื่องเล่าคติความเชื่อที่สะท้อนผ่านกระบวนการทางความคิดจากการเลือกสรรวัตถุดิบ ขั้นตอนการปรุงอาหารและรูปแบบร้านอาหารซึ่งล้วนแสดงให้เห็นพลังของภูมิปัญญาพื้นบ้านในบริบทการท่องเที่ยวร่วมสมัย โดยในการวิจัยครั้งนี้เป็นการนำวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นวิถีชุมชนมาสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวคิด BCG ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

สรุปผลการวิจัย

1) การศึกษาความต้องการจำเป็นในการเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาปาก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย พบว่าพิจารณาภาพรวมทั้งหมดพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ด้านสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว และด้านการอำนวยความสะดวก ที่พัก โฮมสเตย์ พบในระดับปานกลางทั้งสามด้านตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การมีที่พัก โฮมสเตย์ในแต่ละหมู่บ้านอย่างเพียงพอและมีความเหมาะสมในแต่ละจุดท่องเที่ยวตรงตามสถานที่ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดเป็นลำดับแรก รองลงมาได้แก่ การมีบ้านพัก โฮมสเตย์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างหมู่บ้านในตำบลปลาปาก และการมีจุดเช็คอินสำหรับนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบที่ระลึกได้อย่างสวยงาม ปลอดภัย ตามลำดับ โดยงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการมีที่พักและการเชื่อมโยงกันได้ทั้งตำบลและการมีจุดเช็คอินสำหรับนักท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี

2) การศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาปาก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ผู้วิจัยใช้แนวคิดการพัฒนา 4 กระบวนการพบว่าด้าน Decision Making มีความต้องการลำดับที่ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้พร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การเตรียมสินค้าชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว 3) การเตรียมความพร้อมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ ด้าน Implementation ในด้านแหล่งท่องเที่ยวได้กำหนดจุดท่องเที่ยวและจุดเช็คอินสำหรับทุกรูปแบบด้านสินค้าชุมชนและการต้อนรับนักท่องเที่ยวปัจจัยในการผลิตทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้จากชุมชน และด้านการเตรียมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ ด้าน Benefits ใน 1) การเตรียมสถานที่ท่องเที่ยว 2) การเตรียมสินค้าชุมชน 3) การเตรียมบ้านพักหรือโฮมสเตย์ ด้าน Evaluation ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนและคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าในกระบวนการเตรียมความพร้อมดังกล่าวได้กระตุ้นให้ชุมชนได้สำรวจศักยภาพในการท่องเที่ยวและค้นหาค่าศักยภาพเพิ่มเติมในห้วงที่ยังไม่พร้อมของชุมชน ทั้งนี้โดยอัตลักษณ์ของระบบชุมชนชนบทนั้นถือได้ว่าเป็นความเป็นอิสระจากกันแต่ผูกพันกันด้วยสายใยแห่งความเป็นเครือญาติที่หลอมรวมความเป็นชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ดังที่ตำบลปลาปากที่ล้วนแต่มีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกันมาเป็นเวลานาน การสร้างศักยภาพและหนุนเสริมศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

การวิจัยครั้งนี้พบว่าด้าน Evaluation : การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้แบบประเมินของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) ที่ใช้ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 10 คะแนน พบว่าด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนและด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว พบมากที่สุดที่คะแนน 7.50 ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลปลาปาก ที่กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลปลาปากควรเน้นการนำเอาวัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้เกิดคุณภาพในการท่องเที่ยวตำบลปลาปากมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้พบว่าการใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ที่ซึ่งเป็นการวิจัยแบบอาศัยผลการวิจัยในแต่ละวิธีที่ได้มาวิจัยให้ต่อเนื่องกัน ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยในเชิงปริมาณที่เน้นการค้นหารูปแบบ (Model) ที่เหมาะสมเพื่อการทำนายหรือค้นหารูปแบบการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสมสำหรับการรองรับการท่องเที่ยวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Boonchom, S. (2013). **Preliminary research**. 9th printing. Bangkok : Suwiriyan Co., Ltd.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. New York: Cornell University Press.
- Mett, M. (2013). **Development strategy : from theory to proactive practice**. Nonthaburi : Book Academic Points.
- Namfon, B. (2561). **Tourism according to the BCG concept**. www.tatacademy.com. เข้าถึงเมื่อ 28 ธันวาคม 2564.
- Naratchon, S. (2015). **The process of building strong, self-reliant, sustainable communities**. Bangkok : Oh Dien Store.
- Nattaporn, K. and Onusa, S. (2020) From Local Wisdom to Tourist Set Menus:A Case Study of Ban Thung Luang, Kirimas District, Sukhothai and Ban Wang Won, Srisatchanalai District, Sukhotha. **Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)** 2020; 13(1)
- Northeast Isan Rajabhat University Network Group. (2020). **Community-Based Tourism Research Strategies Upper Northeastern Region 2020-2024**. Unpublished.
- Nongluck, W. and Suwimon, W. (2007). **Need assessment research is valuation**. Bangkok : Thammasat press.
- Office of the National Economic and Social Development Council (สศช.). (2022). **Draft National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023-2027)**. <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/yearend/2021/plan13.pdf>
- Orapin, S.. (1994). **Guide to organizing meetings for brainstorming opinions on village development**. Bangkok : Research Institute for Development of Thailand.
- Patcharin, S. (2013). **Concepts, theories, techniques and applications for social development**. Bangkok : Chulalongkorn University.
- Suwimol, V. (2005). **Research to assess the need for necessity**. 3rd printing, Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Seri, P. (2020). **Communication is development**. Retrieved August 22, 2020, WWW.Phongpit.com
- Suriya, K. and Watcharee, S. (2021). Innovation to Connect Historical Tourism Sites, Culture, and Relations Between Thailand, Laos and Vietnam within the Central Mekong Context. **Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University**. 11 (3) September – December, 115-130.
- Thanakorn, S. (2012). **Sustainable development**. Bangkok : Chulalongkorn University.
- U2T Plaba. (2564). **Tumbol Profile Report**. Unpublished.
- Wirat, W. (2008). **Applied Urban and Rural Development**. 2nd printing, Bangkok: Four Press.
- World Tourism Organization (2017). **UNWTO Annual Report 2016**, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284418725>.